Gyvename pasaulyje kaip lietuviai

Dalia STAPONKUTĖ.

Gyvenimas šių laikų pasaulyje pagal Lingį – nuolatinė kelionė su nuotykiais. Tai – žmogaus, kaip filosofuojančios būtybės, aistra apmąstyti santykį tarp savo šalies ir gyvenimo svetur, tarp vienos kalbos ir kitos. Tai – netilstanti savistaba, nes kelionė nuolat meta iššūkį tapatybei ir sugrąžina mus „prie šaknų“, prie gyvenimo pasaulyje prasmės. Alphonso Lingio filosofija – gera mokytoja apie tai, kaip gyventi naiviai tarsi vaikui, kuris sukasi kultūrų karuselėje ir neatsistebi jų reginiu.

Filosofas gimė Ilinojaus valstijoje prieš Antrąjį pasaulinį karą. Pats sakosi esąs „lietuviškas šaknis turintis“ Amerikos filosofas. „Turėčiau būti Lingys, tačiau *Lingis* man skamba universaliau“, – pasakojo jis kartą Kaune susitikimo su studentais metu. A. Lingis pradėjo filosofo kelią nuo vertimo – vertė Emmanuelio Levino, Maurice’o Merleau-Ponty ir Pierre’o Klossowskio veikalus iš prancūzų į anglų kalbą. Jo bičiulis, Amerikos filosofas Algis Mickūnas viename iš savo esė pavadino jį „tikruoju prancūzų tradicijos paveldėtoju Amerikoje“. Šiandien A. Lingis garsėja kaip keliolikos kelionių filosofijos knygų autorius. Kelias jų turime ir lietuviškai: „Nieko bendra neturinčiųjų bendrija“, „Pavojingos emocijos“, „Bendra kalba“, „Kontaktas“.

Keliones po pasaulį tarp daug kalbų ir kultūrų lydi vertimas – vertimas iš vienos kalbos į kitą ir vertimas kaip metafora. Graikiškas žodis *metafora* reiškia „perkėlimą“, „pernešimą“. Tokią pat reikšmę turi ir lotyniškasis *translatio*. Jie abu teigia apie judėjimą erdve…

Lingis savo filosofijoje visados „išvyksta“ iš tos pačios vietos –- savo kalbos stotelės, tačiau „atvyksta“ į vis naują stotį – naujos kalbos aplinką. Palikus gimtosios kalbos erdvę, vertimas tuojau tampa bendražygiu. Atvykę svetur, atsiduriame kitos kalbos pasaulyje, esame užsieniečiai. Kalbame ir galvojame kaip kitokie, kaip „kitokio paso savininkai“, kitokios tapatybės žmonės. Ar galima apie tai negalvoti? Gal galima pakeliauti ir sugrįžti namo, kur mums labiausiai „tinka klimatas“, kur jaučiamės gerai? Gal galima nuvažiuoti į sodybą, nupjauti žolę,

išgerti alaus, pasijusti gerai ir šito gyvenimo prasmei pakaktų? „Ką reiškia gyventi pasaulyje?“ – klausia A. Lingis. Gal tai reiškia atsiplėšti nuo vietos, kur gyvenimas mums pažįstamas iki smulkmenų?

Kartą parašiau filosofui laišką, prašydama recenzijos naujai knygai apie jį. Jis atsakė tik ką grįžęs iš Amazonės, o ten iškritęs iš valties ir išsinarinęs petį. Sunkiai valdo ranką, kol kas negali rašyti. Pirmiausia pagalvojau, ką reiškia filosofui negalėti rašyti. Tai kaip operos solistui – negalėti dainuoti. Gyvenimas kelionėje po pasaulį, anot A. Lingio, būna pavojingas, gali sužeisti kūną, laikas gali sustoti, nes nebedarai įprastų darbų. Suyra rutina, o sykiu ir inercija. Tada pagalvojau apie kelis dalykus iš karto: prisiminiau vieno kolegos pastebėjimą apie tai, jos kelionėse – nieko gero, tik „gaišinasi laikas“. Prisiminiau ir Paulo Bowleso romaną „Dangaus prieglobstis“, kuriame pagrindinis herojus miršta kelionėje, tolimoje svečioje šalyje, tarp nepažįstamų žmonių, kurių kalbos nesupranta. Pagalvojau net apie Vergilijaus epo herojus, kurie nuolatos tik iškeliaudavo ir niekados niekur negrįždavo…

Lingis grįžo į savo namus Baltimorėje susižeidęs, tam, kad išgijęs vėl išvyktų. Jam reikalinga starto aikštelė, nuo kurios jis gali atsispirti, išvykimo stotis, pradžia, vadinamasis šaltinis arba originalas… Ir vėl sugrįžau prie vertimo. Nemokėdami kalbos, neiššifruojame kitos kultūros kodų. Neretai būname ir nelauktais svečiais. Todėl vertimas vyksta ne tik tarp dviejų kalbų. Pirmiausia tai gebėjimas, arba ne, nugalėti atstumą. Tai sudėtinga. Net kalbant ta pačia kalba kartais nepavyksta jo įveikti. Vertimas būna ne tik kuriantis ir jungiantis, bet ir griaunantis, klaidinantis, tačiau be jo ir pasaulyje gyvenančio keliautojo kultūros ir kalbos nesusisiektų ir egzistuotų kaip pavienės „laukinės salos“ – kaip monokultūros. Štai kūno kalba, apie kurią rašo A. Lingis, geriausiai išreiškia kelionės išgyvenimus. Per uoslę, klausą, regą, skonį, odą kūnas atlieka gero vertėjo vaidmenį. Umberto Eco tai vadina vienų ženklų vertimu į kitus: emocijų – į žodžius; knygos – į scenarijų; liūdesio – į paveikslą. Aš tai dažnai vadinu vienos kultūros vertimu į kitą. Šitaip ir atradau sau Alphonsą Lingį, kuris pats save kviečia apie tai pagalvoti:

„Iš tikrųjų, o kas yra geras vertimas? – rašo jis, atsakymas į mano laišką. – Vertimas skatina mane pažvelgti į savo filosofiją nauju žvilgsniu, prisiminti savo pirmąjį apsilankymą gimtojoje tėvų šalyje – Lietuvoje. Mano tėvas emigravo į Ameriką 1904-aisiais, bėgdamas nuo carinės armijos rekrutų; kaip vyriausiajam sūnui jam būtų reikėję tarnauti armijoje, regis, 5 metus. Mano mama atvyko į

Ameriką 1930-aisiais. Mano tėvas nusipirko 25 arus žemės, kai vedė mamą. Jie niekados neketino sugrįžti į Lietuvą ir mokė mane ir mano dvi seseris tik anglų kalbos, kad mums geriau sektųsi Amerikoje. Tarpusavyje jie irgi kalbėdavosi lietuviškai tik tada, kai tekdavo aptarti reikalus, kurių „vaikams nebūtina“ žinoti. Kai buvau berniukas, pridėjęs ausį prie uždarytų durų, klausydavausi ir po kurio laiko jau galėjau suprasti, apie ką jie kalba. Kai išvykau studijuoti, man tai neberūpėjo, o universitete lietuviškai kalbančių studentų nesutikau. Ilgainiui pamiršau viską, ką mokėjau lietuviškai.

Prieš keturiolika metų atvykau į Lietuvą pirmą kartą. Net sustingau iš nuostabos, kad esu pamiršęs net paprasčiausius žodžius, kuriuos girdėdavau namuose, tėvų ūkyje, kur užaugau – pienas, kiaušiniai, duona. Tačiau peizažas, miestai, kaimas, kuriuos pamačiau, buvo man atpažįstami, tarsi regėčiau vaizdus iš savo vaikystės knygų su paveikslėliais, kurie štai čia ir dabar prieš mane atsivėrė. Iš tikrųjų tie vaizdai buvo net ne iš knygų, o iš emigrantų prisiminimų, pasakotų per pokalbius, kuriuos girdėdavau vaikystėje. Ir dar mane užbūrė juoda ruginė duona ir varškės sūris, kurių užsisakydavau kiekviename Lietuvos restoranėlyje. Mano motina kepdavo tokią duoną ir darydavo sūrį, bet jų nebuvau ragavęs jau gerą pusšimtį metų. O įsiklausęs, ką lietuviai aplink mane kalba, išgirsdavau aidą iš tolimos praeities – tai būdavo kalbos skambesys ir ritmas, daugiaskiemeniai žodžiai ir jų junginių intonacijos, pažįstami garsai. Atrodydavo, kad štai jau suprasiu, kas sakoma, bet prasmė paskutinę akimirką išslysta.

Tie vaizdai, tie skoniai, tas kalbos ritmas ir intonacija man sugrąžindavo, išversdavo Lietuvą, mano tėvų ir vaikystės Lietuvą. Kai buvau studentas, mokiausi lotynų kalbos, tai buvo formalus mokymasis, reikėjo išmokti mintinai žodžius, mokėti asmenavimą ir linksniavimą. Nors seniai nebeskaitau lotyniškų tekstų, nuolatos sutinku lotyniškos kilmės žodžius angliškose knygose, taigi šioks toks prisiminimas apie šią kalbą išliko. Aš galėčiau išmokti lotynų arba lietuvių kalbą ir dabar, tačiau lotynų kalba, kurią išmokčiau, man reikštų ką kita, nei išmokti lietuviškai. Lietuvių kalbos žodžiai man būtų susiję su vaizdais ir jausminiu pasauliu šalies, kur kalbama ta kalba. Lietuvių kalbos skambesys ir ritmas perteiktų ypatingą, lietuvišką bendravimo manierą. Netolygi žodžių lavina, protarpiais greitakalbė, garsų švelnumas ir sykiu tos kalbos drovumas arba aštri ironija, iškart sukurianti tarp kalbančiųjų atstumą, primintų man tai, kaip lietuviai emigrantai vienas kitą sutikdavo, priimdavo, kaip jie gyveno ir kartu leido laisvalaikį… Ir tai, kad aš,vaikas, žinojau, jog toks bendravimas labai skiriasi nuo

amerikiečių bendravimo. Iš lietuviškų žodžių aš daug ką suprasčiau apie žmonių, kalbančių lietuvių kalba, istoriją ir kultūrą. Lietuviški žodžiai man būtų lietuviškos kultūros ir jos istorijos liudininkai. Lietuvių kalba išverstų man, sugrąžintų man vaikystę.“

Gyvenimas pasaulyje, pasak A. Lingio, tai ne tik dovanos, bet ir nesiliaujantys pažadai ir vilionės. Visa tai liudija, kad žmogus yra ne vienos kultūros kūrinys, kad jam būdingas instinktas keliauti ir ieškoti kito ir kitokio žmogaus. Šis gyvybinis instinktas apdovanoja mūsų kūną aistra, geismu ir malonumu. Kitaip tariant, mūsų kūną natūraliai valdo juslės ir geismai. Mūsų juslės – tai gamtos kodai, kuriais esame susieti su visu mirtingųjų pasauliu. Todėl mūsų kūnai kalbasi ir spinduliuoja energijas, kurios skrieja toliau šiandienos ir gimtosios vietos ribų. Tos energijos mus sieja kaip giminiškas būtybes, kaip brolius ir seseris.

(pagal iškilų lietuvių kilmės Amerikos filosofą Alphonso Lingį)

Straipsnis spausdintas žurnalo „Pasaulio lietuvis“ 2017 m. gegužės numeryje.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS